

Jorma Heinonen

Jorma Heinonen kuoli 11. tammikuuta 1988. Hän oli jo kauan ollut vakavasti sairas, mutta silti poismeno yllätti. Sairaudesta huolimatta hänen ajatuksensa kulku ja henkinen vireytensä olivat edelleen tallella. Aika kuitenkin loppui. Me kaikki tiedämme, että hänellä olisi ollut vielä paljon henkistä omaisuutta, joka olisi meitä rikastuttanut.

Jorma Heinonen, aikaisemmin Jussilainen, syntyi Uudellakirkolla 19. 12. 1918. Hän siis kuului siihen ikäpolveen, jonka nuoruuden parhaat päivät kuuluivat sodan tositoimissa. Hän antautui alunperin sotilasuralle, upseeritutkinto 1940, mutta haa-voittuminen aiheutti sen, että ammatti oli löydettävä siviilielämän piiristä. Eräiden välivaiheiden jälkeen hän päätyi museotalle ja aloitti työskentelyn muinaistieteellisen toimikunnan palveluksessa eli kansallismuseon kansatieteellisellä osastolla, niin kuin työpaikka siihen aikaan yksinkertaisesti ilmaistiin. Hänen filosofian kandidaatin tutkintoa varten suorittamansa kolme laudatur-arvosanaa olivat museoaineita, jotka pätevöittivät hänet alalle ja antoivat jo sellaisenaan hänen myöhemmälle, varsinaiselle elämäntyölleen vahvan teoreettisen tietopohjan.

Vuonna 1947 on Suomen Muinaismuistoyhdistyksen kirjoihin merkitty uudeksi jäseneksi *elokuvaaja* Jorma Heinonen. Tästä elämänsä vaiheesta saamaansa kokemusta ja ammattitaitoa hän hyödynsi nimenomaan silloin, kun hän 1950-luvulla yhdessä Niilo Valosen kanssa käynnisti kansatieteellisen osaston elokuvaustoiminnan. Ensimmäiset filmit tehtiin Lapissa, Suomen pohjoisimmassa kylässä, Utsjoen Nuorgamissa (»Tunturimaan talviviljaa» ja »Suomen pohjoisin kylä«).

Muinaistieteellisen toimikunnan vuosikertomuksessa vuodelta 1947 Jorma Heinonen mainitaan ensimmäisen kerran: »Kapteeni evp J. Jussilainen piirsi ja valokuvasi 16 päivänä kesäkuuta — 30 päivänä heinäkuuta rakennuksia ja pihamuotoja Kemin maalaiskunnassa sekä suoritti 26—29 päivänä elokuuta muinaisruuhkan kaivauksen Pyhäselässä ja 3—4 päivänä lokakuuta Nummella.» Sitaatti antaa samalla jonkinlaisen kuvan sodanjälkeisen jälleenrakennustyön käynnistymisestä ja sen vaikutuksista myös kansatieteellisiin kenttätöihin. Mainitut Kemin maalaiskunnan tutkimukset nimittäin oli tehnyt ajankohtaiseksi voimallaitoksen rakentaminen.

Kansallismuseon kansatieteellisellä osastolla työskennellessään Jorma Heinonen teki laajoja kenttätömatkoja maamme eri puolille. Niiden yhteydessä hän valokuvasi ja teki muistiinpanoja myös kulloisenkin tehtävänsä ulkopuolella olevista aiheista. Hänellä oli harvinainen kyky tehdä havaintoja ja löytää olennaisuudet. Tämän teki mahdolliseksi hänen poikkeuksellisen hyvä ja tarkka muistinsa sekä nopea ajatustenkulunsa. Nämä ominaisuudet olivat hänen laajan tietovarastonsa edellytykset.

Hänen esineellisen kulttuurin tuntemuksensa luonnollisesti edelleen kasvoi ja täydentyi hänen tultuaan Suomen Museoliiton palvelukseen 1957. Neuvontamatkojen yhteydessä maan museoiden esineistö siirtyi hänen tietovarastoonsa lyhyessä ajassa.

Hänen muistinsa tarkkuutta saatettiin aina silloin tällöin kokeilla tiedustelemalla esimerkiksi jonkun esineen sijaintia varastossa. Vuosienkin kuluttua hän pystyi antamaan tarkan ja oikean vastauksen.

Edellä olen pyrkinyt tuomaan esille, kuinka harvinaisen laaja esinehistoriallisen aineiston tuntemus Jorma Heinosella oli. Se antoi hänelle valmiuden edetä hyvin laajalla tutkimuksen sektorilla. Erityisen merkittävän aineiston hän keräsi kansanrakennusten alalta, varsinkin aitat ja luhdit kiinnostivat häntä. Runsaaseen materiaaliin perustuvan tietämyksensä hän osaksi tiivistä Suomen kulttuurihistoriallisen kartaston artikkeleissa »Aittatyyppejä» ja »Aitan jalkarakenne» sekä laajemmin 1987 Knut Draken juhla kirjassa nimellä »Jalka-aitta». Olisi ollut toivottavaa, että hänellä olisi ollut aikaa käsitellä myös luhtiaineistoa, mikä hänellä ymmärtääkseni oli jäsennehtynä jo 1960-luvun alussa, jolloin hän julkaisi aiheesta laajan kyselyn Seura-saari-lehdessä (1962). Jorma Heinosta kiinnostivat myös kansanomaiset huonekalut ja huonekalut yleensä, mutta hänen asiantuntemuksensa riitti vielä lisäksi lähes koko esineellisen kulttuurihistorian alueelle, mikä näkyy mm. julkaisuissa »Suomalaisia kansanhuonekaluja» ja »Antiikkikirja». Luonnollisesti karjalainen kulttuuri omana sarkanaan oli aina häntä lähellä, vaikka se tuli näkyviin vahvemmin vasta eläkeajan toiminnassa.

Suomen Museoliiton palveluksessa Jorma Heinonen keskittyi liiton jäsenmuseoiden neuvontaan ja niiden toiminnan kehittämiseen. Hän toimi museoneuvojana vuoteen 1980, jolloin hänet kutsuttiin liiton pääsihteeriksi. Tästä toimesta hän jäi eläkkeelle 1984.

Museoliiton toiminta-alalla hän saattoi käyttää hyödykseen yhtä hänelle tyyppillistä ominaisuutta, nimittäin ideointivalmiutta. Hänen kykynsä löytää uusia ajatuksia ja niiden toteutusmalleja oli rajaton. Hänen uupumaton työnsä Suomen museolaitoksen tasokkaan kehittämisen hyväksi on kantanut kauniin hedelmän. Hänen toiminta-aikanaan ei noussut vain maamme museoiden määrä vaan myös niiden laatu. Voidaan vain todeta, että hänen elämäntyönsä on jättänyt vahvan jäljen Suomen museolaitokseen.

Jorma Heinosen oli tutkimuksissaan aina kenttätöistä ja keskusteluista lähtien voimakas teoriaa muodostava ote. Kyky nähdä ja tajuta yhteyksiä ja riippuvuuksia eri asioiden välillä oli hänelle luontevaa. Oli siis vain odotettavissa, että hän paneutui myös varsinaisen museotyön teoriaan ja menetelmiin.

Teoriat informaation perillemeneosta ja sen muokkaamisesta kynnyksen ylittävään ja tehoavaan muotoon kiinnostivat häntä. Se että aihe on museoalalla, etenkin kulttuurihistoriallisissa museoissa, edelleen keskeinen, osoittaa ongelman laajuutta ja monimutkaisuutta, joka puolestaan, ainakin osittain, aiheutuu nopeassa tahdissa tapahtuvasta perusvalmiuksien muuttumisesta yhteiskunnan rakenteen uudistuessa. Keskeinen Jorma Heinosen vaalima ja edistämä ja yhä ajankohtaistuva teema oli museoiden turvallisuus, johon hän paneutui hänelle ominaisella tarmokkuudella. Hänes-tä tuli myös museologian yliopistollisen opetuksen puolestapuhuja. Suurin osa hänen julkaisemistaan artikkeleista käsitteli nimenomaan museota ja museotyötä sekä käytännön että teorian kannalta.

Suurista museoalan ansioistaan hänelle myönnettiin maan ensimmäinen museoneuvoksen arvonimi 1986. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen kirjeenvaihtajajäseneksi hänet oli kutsuttu 1975.

Osmo Vuoristo